

ความรับผิดชอบและมาตรการทางกฎหมายขององค์กรธุรกิจในการบริหาร
จัดการความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน
Corporate Liability and Legal Measures for Risk Management
in the Use of Generative Artificial Intelligence

นิตยา ลิ้มเรืองกุล¹

Nittaya Limrueangkul

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, น.บ. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง,
L.L.M. (International Business Law) BPP University, Email: nittaya.lrk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ความรับผิดชอบทางกฎหมายขององค์กรธุรกิจอันเกิดจากการใช้ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) ในการสร้างสรรค์ผลงาน ตลอดจนเสนอมาตรการทางกฎหมายในการบริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าว โดยศึกษาภายใต้กรอบกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน เปรียบเทียบกับกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร ผลการศึกษาพบว่า Generative AI มีสถานะเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิที่ไม่อาจรับผิดชอบตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงตกอยู่กับมนุษย์และนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องเสมอ โดยความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกได้เป็นความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) ได้แก่ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ และลิขสิทธิ์ในการทำเหมืองข้อมูล กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จซึ่งรวมถึงเทคโนโลยี Deepfake การคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนอคติและการเลือกปฏิบัติของผลลัพธ์บทความนี้เสนอว่า องค์กรธุรกิจควรวางมาตรการบริหารความเสี่ยงให้ครบถ้วนตามวงจรการบริหารความเสี่ยงทั้งสามชั้น ได้แก่ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และมาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย เพื่อลดโอกาสเกิดความเสียหายและจำกัดขอบเขตความรับผิดขององค์กรทั้งภายใต้กฎหมายปัจจุบันและกฎหมายที่กำลังจะมีผลใช้บังคับในอนาคต

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์; ความรับผิดขององค์กรธุรกิจ; การบริหารความเสี่ยงทางกฎหมาย

Abstract

This article analyses the legal liability of business organisations arising from the use of generative artificial intelligence (Generative AI) in content creation, and proposes legal risk management measures. The study examines the currently applicable Thai legal framework, in comparison with European Union law and judicial precedents of the United States and the United Kingdom. The study finds that Generative AI holds the status of a mere object of rights, incapable of bearing legal liability itself; liability therefore always rests with the humans and juristic persons involved. Legal risks may be classified into input-stage risks including personal data protection, professional confidentiality, and copyright in data mining; and output-stage risks including copyright in generated works and contractual liability, false content and deepfake technology, consumer protection, and algorithmic bias. The article proposes that business organisations should implement risk management measures across all three stages of the risk management lifecycle including ex-ante preventive measures, in-process control measures, and ex-post remedial measures, in order to reduce the likelihood of harm and limit the scope of liability under both current and forthcoming law.

Keywords: Generative AI; corporate liability; legal risk management

1. บทนำ

ปัจจุบันปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) เข้ามามีบทบาทในการดำเนินธุรกิจของไทยอย่างรวดเร็ว โดยองค์กรธุรกิจที่วางแผนนำ AI มาใช้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 56.6 ในปีก่อนหน้า เป็นร้อยละ 73.3 ในปี 2567² ทั้งยังมิได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นเครื่องมือเสริม หากแต่ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างสรรค์ผลงานโดยตรง ทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตสื่อโฆษณา การสร้างเนื้อหาเพื่อเผยแพร่บนแพลตฟอร์มดิจิทัล ตลอดจนงานวิชาชีพขั้นสูงอย่างงานกฎหมาย การใช้ AI ในลักษณะนี้เปรียบเสมือนองค์กรมี AI เป็นลูกจ้างที่สร้างผลงานเพื่อแสวงหากำไรได้เช่นเดียวกับมนุษย์ หากแต่ผลลัพธ์อาจมิได้ผ่านการกลั่นกรองความถูกต้องและความเหมาะสมโดยมนุษย์ องค์กรธุรกิจจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการความเสี่ยงทางกฎหมาย เพื่อควบคุมขอบเขตความรับผิดชอบอันอาจเกิดจากการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว

ปัญหาสำคัญ คือ เมื่อการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ใดจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ เนื่องจาก AI มิได้มีสถานะเป็นบุคคลตามกฎหมายที่จะรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงตกอยู่แก่มนุษย์และนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องเสมอ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ ลูกจ้างผู้ใช้งาน หรือผู้ให้บริการ AI ทั้งนี้ ความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกได้ตามวงจรการทำงานของระบบเป็น 2 ขั้นตอน คือ ความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลสู่ระบบ AI (Input) ได้แก่ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ และการนำเข้าข้อมูลที่มีลิขสิทธิ์ กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ได้แก่ ลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จซึ่งรวมถึงการสร้าง Deepfake ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภค และอคติของผลลัพธ์ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่กำกับดูแลความเสี่ยงจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานขององค์กรธุรกิจ ทั้งยังไม่ปรากฏคำพิพากษาของศาลไทยที่วางบรรทัดฐานไว้โดยตรง คงมีเพียงคำแนะนำของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการใช้ AI ในการ

² สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA), ผลการสำรวจความพร้อมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับบริการดิจิทัล ปี 2567 (AI Readiness Measurement 2024) [ออนไลน์], 2567. แหล่งที่มา: https://www.etda.or.th/th/pr-news/AI_SurveyxETDA.aspx

ปฏิบัติงานคดีซึ่งมิได้ครอบคลุมถึงการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานในภาคธุรกิจเอกชน
องค์กรธุรกิจไทยจึงเผชิญความไม่แน่นอนทั้งในเรื่องขอบเขตความรับผิด และการ
บริหารจัดการความเสี่ยงดังกล่าว

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความรับผิดและมาตรการทาง
กฎหมายขององค์กรธุรกิจในการบริหารจัดการความเสี่ยงอันเกิดจากการใช้ AI สร้างสรรค์
ผลงาน โดยศึกษาภายใต้กรอบกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน รวมถึงหลักการ
และแนวปฏิบัติที่พัฒนาขึ้นจากกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาสำคัญ
ของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักร โดยบทความฉบับนี้จะนำเสนอสถานะทาง
กฎหมายของ Generative AI วิเคราะห์โครงสร้างความรับผิดทั้งในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล
(Input) และขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ตลอดจนสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะมาตรการ
ทางกฎหมายในการบริหารความเสี่ยงในการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานขององค์กรธุรกิจ

2. นิยามและสถานะทางกฎหมายของ Generative AI

ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์ (Generative AI) หมายถึงระบบปัญญาประดิษฐ์
กลุ่มย่อยที่สามารถสร้างเนื้อหาใหม่ขึ้นได้เอง ไม่ว่าจะเป็นข้อความ ภาพ เสียง หรือวิดีโอ
โดยอาศัยแบบจำลองเชิงความน่าจะเป็น (Probabilistic Models) ที่เรียนรู้จากข้อมูล
ฝึกฝนจำนวนมากเพื่อจับและจำลองรูปแบบตลอดจนโครงสร้างอันซับซ้อนของ
ข้อมูลนั้น ทำให้เกิดการใช้งานใหม่ ๆ มากมาย ตั้งแต่การสร้างเนื้อหาเฉพาะบุคคล ไปจนถึง
การวิเคราะห์และประเมินผลขั้นสูง และช่วยในกระบวนการสร้างสรรค์³ ครอบคลุม
ตั้งแต่โมเดลสร้างข้อความอย่าง ChatGPT โมเดลสร้างภาพอย่าง DALL-E และ Stable
Diffusion ไปจนถึงเทคโนโลยี Deepfake ที่สร้างภาพและเสียงเลียนแบบบุคคลจริงได้
อย่างสมจริง อย่างไรก็ดี แม้ระบบเหล่านี้จะให้ผลลัพธ์ที่ดูสมจริงราวกับเป็นผลงานของมนุษย์
แต่โดยเนื้อแท้แล้วเป็นเพียงการทำนายผลลัพธ์ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุดจากชุดข้อมูล

³ Government Digital Service, AI Insights: Generative AI [Online], 13 March
2026. Available: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-insights/ai-insights-generative-ai-html>

นำเข้าตามหลักความน่าจะเป็นทางสถิติ โดยตัวระบบมิได้มีความเข้าใจในความหมายของเนื้อหาที่ตนสร้างขึ้น และปราศจากความรู้สำนึกแต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาในทางกฎหมายเปรียบเทียบ กฎหมายว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) ได้นิยาม ระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI System) ไว้ในมาตรา 3 (1) ว่าหมายถึงระบบที่ทำงานโดยเครื่องจักรซึ่งออกแบบให้ทำงานได้โดยมีความเป็นอิสระในระดับที่แตกต่างกัน และอาจปรับเปลี่ยนได้ภายหลังการใช้งาน โดยระบบนั้นอนุมานจากข้อมูลนำเข้าที่ได้รับเพื่อสร้างผลลัพธ์ เช่น การคาดการณ์เนื้อหา ข้อเสนอแนะ หรือการตัดสินใจ อันอาจมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพหรือเสมือนได้ ซึ่งเป็นนิยามที่สอดคล้องกับแนวทางขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD)⁴ นิยามในลักษณะนี้สะท้อนว่ากฎหมายมอง Generative AI เป็นเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่ถูกกำกับ มิใช่ผู้ทรงสิทธิและหน้าที่ในตัวเอง อันเป็นจุดตั้งต้นของคำถามเรื่องสถานะทางกฎหมายที่จะพิจารณาต่อไป

ประเด็นปัญหาเรื่องสถานะทางกฎหมายของ Generative AI คือ ระบบกฎหมายจะรับรองในฐานะประธานแห่งสิทธิ (Subject of Rights) หรือวัตถุแห่งสิทธิ (Object of Rights) ระบบกฎหมาย Civil Law รวมถึงไทยยึดถือว่าสภาพบุคคลตามกฎหมาย เป็นเงื่อนไขเด็ดขาดของการมีสิทธิ หน้าที่ และความสามารถตามกฎหมาย โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้สภาพบุคคลของบุคคลธรรมดาเริ่มแต่คลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกตามมาตรา 15 ส่วนนิติบุคคลมีขึ้นได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจแห่งกฎหมายตามมาตรา 65 ดังนั้น สถานะของระบบ Generative AI ย่อมไม่เข้าเงื่อนไขทั้งสองประการ เพราะมิใช่มนุษย์และไม่มีกฎหมายใดรับรองให้เป็นนิติบุคคล

หลักการที่ว่าผลงานอันจะได้รับความคุ้มครองต้องเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์นั้น ได้รับการยืนยันในคดี Thaler v. Perlmutter ที่ศาลสหรัฐอเมริกา วางหลักว่าผลงานซึ่งสร้างโดยระบบปัญญาประดิษฐ์โดยสิ้นเชิงไม่อาจได้รับความคุ้มครอง

⁴ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (Artificial Intelligence Act), Art. 3(1); เปรียบเทียบกับ OECD, Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449

ในฐานะงานอันมีลิขสิทธิ์ เพราะกฎหมายคุ้มครองเฉพาะผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์⁵ แนวทางนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 ซึ่งนิยาม "ผู้สร้างสรรค์" ว่าเป็นผู้ทำหรือก่อให้เกิดงาน และศาลฎีกาตีความยืนยันว่าผู้สร้างสรรค์ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะสร้างงานด้วยตนเองโดยมิได้ลอกเลียนงานผู้อื่น⁶ การที่ทั้งสองระบบกฎหมายต่างยืนยันเงื่อนไขว่าผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นมนุษย์ ย่อมสะท้อนแนวคิดร่วมกันว่ากฎหมายมองระบบ Generative AI เป็นวัตถุแห่งสิทธิ มิใช่ประธานแห่งสิทธิที่จะทรงสิทธิในผลงานได้ด้วยตนเอง

เมื่อ Generative AI เป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิที่ไม่อาจรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบจึงย้อนกลับมาสู่มนุษย์และองค์กรที่อยู่เบื้องหลัง โดยมีหลักละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 และความรับผิดของนายจ้างในผลแห่งละเมิดของลูกจ้างตามมาตรา 425 ทั้งนี้ต้องแยกสองกรณี คือ ลูกจ้างนำ AI สาธารณะมาใช้เองโดยองค์กรมิได้จัดหาหรืออนุญาต ซึ่งหากมีนโยบายห้ามใช้ที่ชัดเจน ความรับผิดชอบอาจตกไปอยู่กับลูกจ้าง กับกรณีองค์กรจัดหาเครื่องมือให้ใช้เอง ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของทางที่จ้างโดยชัดแจ้ง ความเสี่ยงทางกฎหมายจากการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงานอาจจำแนกได้เป็นสองทางตามวงจรการทำงานของระบบ ได้แก่ ความเสี่ยงจากขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่ผู้ใช้ป้อนข้อมูล คำสั่ง หรือเอกสารเข้าสู่ระบบ และความเสี่ยงจากขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) ซึ่งเกิดจากเนื้อหาที่ระบบสร้างขึ้น การจำแนกเช่นนี้มีความสำคัญ เพราะความเสี่ยงแต่ละขั้วตั้งอยู่บนฐานความรับผิดทางกฎหมายที่แตกต่างกัน และจำเป็นต้องอาศัยมาตรการป้องกันที่แตกต่างกัน

3. ความรับผิดจากขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) สู่ระบบปัญญาประดิษฐ์

ในการใช้งาน Generative AI ขององค์กรธุรกิจ ขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล (Input) หมายถึง การที่ผู้ใช้ป้อนข้อมูล คำสั่ง หรือเอกสารเข้าสู่ระบบเพื่อให้ประมวลผล

⁵ Thaler v. Perlmutter, 687 F. Supp. 3d 140 (D.D.C. 2023), aff'd, 130 F.4th 1039 (D.C. Cir. 2025).

⁶ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 4 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่19305/2555.

และสร้างผลลัพธ์ ในการทำงาน พนักงานมักป้อนข้อมูลหลากหลายประเภทเข้าสู่เครื่องมือเหล่านี้ ตั้งแต่ข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้าหรือบุคคลภายนอก ข้อมูลความลับทางการค้าและเอกสารภายในองค์กร ไปจนถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น ซึ่งการป้อนข้อมูลเหล่านี้ก่อความเสี่ยงทางกฎหมายได้

เมื่อข้อมูลถูกป้อนเข้าสู่ระบบ AI ข้อมูลนั้นย่อมหลุดพ้นจากการควบคุมขององค์กร ถูกส่งผ่านและอาจถูกจัดเก็บไว้ในระบบของผู้ให้บริการ ตลอดจนอาจถูกนำไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อไปได้ องค์กรจึงสูญเสียความสามารถในการกำกับดูแลว่าข้อมูลจะถูกประมวลผล เผยแพร่ หรือนำกลับมาใช้ซ้ำอย่างไร ความเสี่ยงเหล่านี้เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทางก่อนที่ระบบจะสร้างผลลัพธ์ใด ๆ และเป็นคนละส่วนกับความรับผิดชอบในขั้นตอนผลลัพธ์ (Output)

3.1 ความเสี่ยงด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลอันเป็นความลับ

การนำเข้าข้อมูลเกิดขึ้นเมื่อพนักงานนำข้อมูลที่ต้องการมีหน้าที่ดูแลไปป้อนเข้าสู่ระบบ AI สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า ความลับทางการค้าขององค์กรเอง หรือข้อมูลลับของผู้รับบริการในวิชาชีพเฉพาะ ความเสี่ยงนี้อยู่ที่ว่าเมื่อข้อมูลถูกป้อนเข้าสู่ระบบที่มีเจตนาให้นำข้อมูลนำเข้าไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อ ข้อมูลนั้นย่อมถูกเปิดเผยและหลุดพ้นจากการควบคุมขององค์กรทันที อาจถูกจัดเก็บประมวลผลหรือปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของผลลัพธ์ที่ระบบสร้างให้ผู้ใช้อยู่ในภายหลัง ในลักษณะที่ยากจะติดตามเรียกคืน ความเสียหายจึงเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทางของการป้อนข้อมูล⁷

การป้อนข้อมูลเช่นนี้อาจเสี่ยงต่อการก่อให้เกิดความรับผิดทางกฎหมาย เช่น กรณีข้อมูลส่วนบุคคล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 (PDPA) มาตรา 24 กำหนดให้การเก็บรวบรวม ใช้ หรือเปิดเผยข้อมูลต้องได้รับความยินยอมหรือเข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย และเข้มงวดยิ่งขึ้นสำหรับข้อมูลอ่อนไหวตามมาตรา 26 การนำเข้าข้อมูลลูกค้าไปป้อนเข้าระบบโดยมิชอบด้วยกฎหมายจึงเป็นการใช้ข้อมูลนอกวัตถุประสงค์และเปิดช่องให้ข้อมูลรั่วไหล หรือในกรณีความลับทางการค้า การป้อนสูตร

⁷ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence," International Journal of Social Sciences and Public Administration 4, 1 (2024): 307-308.

กระบวนการผลิต หรือกลยุทธ์ทางธุรกิจเข้าสู่ระบบ AI อาจทำให้ข้อมูลสิ้นสภาพความเป็นความลับที่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545 และในวิชาชีพที่มีหน้าที่รักษาความลับเป็นการเฉพาะ เช่น วิชาชีพกฎหมาย ซึ่งข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความกำหนดหน้าที่รักษาความลับของลูกค้าความไว้เคร่งครัด⁸ การนำข้อมูลลูกค้าความไปประมวลผลผ่าน AI สาธารณะยังอาจเข้าข่ายความผิดฐานเปิดเผยความลับตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 323 ควบลูกคู่ไปด้วย

3.2 ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในขั้นตอนนำเข้าข้อมูลและการทำเหมืองข้อมูล

เมื่อองค์กรนำงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นไปป้อนเข้าสู่ระบบ AI เพื่อประมวลผลต่อ เช่น การอัปเดตบทความ ภาพ หรือรายงานของผู้อื่นเข้าสู่ระบบเพื่อให้สรุป ดัดแปลง หรือสร้างงานต่อเนื่อง การกระทำเช่นนี้อาจเข้าข่ายการทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์โดยองค์กรเอง ซึ่งต้องพิจารณาว่าเข้าข่ายยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 หรือไม่ โดยมาตราดังกล่าววางเงื่อนไขว่าการใช้ต้องเข้าลักษณะที่กฎหมายยกเว้นไว้เป็นการเฉพาะ เช่น การวิจัย หรือศึกษาที่มีใช้เพื่อหาทำไร และต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ เมื่อพิจารณาการใช้ AI ในเชิงพาณิชย์ขององค์กรธุรกิจ ย่อมยากที่จะเข้าลักษณะข้อยกเว้นดังกล่าว การป้อนงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นเข้าสู่ระบบจึงมีความเสี่ยงที่จะเป็นการละเมิดมากกว่าที่จะได้รับการยกเว้น

การที่โมเดล AI ถูกฝึกฝนจากงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นจำนวนมากศาลผ่านการทำเหมืองข้อความและข้อมูล (Text and Data Mining: TDM) โดยปราศจาก

⁸ สภาพทนายความ, "ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ข้อ11," [ออนไลน์], 10 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://www.lawyerscouncil.or.th/wp-content/uploads/2025/09/4-ข้อบังคับสภาพทนายความ-ว่าด้วยมรรยาททนายความ-พ.ศ.2529.pdf>

ความยินยอม⁹ เช่น ในคดี Getty Images v Stability AI ได้วางหลักเกณฑ์ในประเด็นนี้ไว้ ศาลสูงแห่งอังกฤษและเวลส์ (High Court) มีคำพิพากษา โดย Getty ได้ถอนข้อหาละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรง (Primary Infringement) จากการฝึกฝนโมเดลระหว่างพิจารณา เพราะไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าการฝึกฝนเกิดขึ้นในสหราชอาณาจักรอันเป็นเงื่อนไขทางเขตอำนาจ คดีจึงเหลือเพียงการละเมิดลิขสิทธิ์ทางอ้อม (Secondary Infringement) ซึ่งศาลวินิจฉัยว่า แม้วัตถุ (article) ตามกฎหมายอาจเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างอย่างโมเดล AI ได้ แต่ค่าน้ำหนักของโมเดล (model weights) ของ Stable Diffusion ไม่ถือเป็นสำเนาที่ละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะมิได้จัดเก็บงานต้นฉบับไว้ หากเป็นเพียงผลผลิตของรูปแบบที่โมเดลเรียนรู้มา อย่างไรก็ตาม ศาลวินิจฉัยว่าภาพจากโมเดลรุ่นเก่าบางเวอร์ชันที่ปรากฏลายน้ำเลียนแบบเครื่องหมายการค้าของ Getty เป็นการละเมิดเครื่องหมายการค้า¹⁰

ในทางกลับกัน แนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาที่วินิจฉัยประเด็นการฝึกฝนโมเดลภายใต้หลักการใช้งานโดยธรรม (Fair Use) ให้ผลแตกต่างกันตามข้อเท็จจริงเป็นรายคดี ในคดี Thomson Reuters v. Ross Intelligence ศาลวินิจฉัยว่าการนำบทสรุปย่อคำพิพากษา (headnotes) อันมีลิขสิทธิ์ไปฝึกฝนเครื่องมือสืบค้นที่แข่งขันทางการค้ากับเจ้าของลิขสิทธิ์โดยตรง มิใช่การใช้งานโดยธรรม เพราะเป็นการใช้เชิงพาณิชย์ที่มีได้แปลงรูป (non-transformative) และกระทบต่อเจ้าของลิขสิทธิ์¹¹ ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูลจึงมีทั้งจากการกระทำขององค์กรเอง และจากที่มาของตัวโมเดล อันเป็นความเสี่ยงที่ต้องอาศัยมาตรการบริหารจัดการ

4. ความรับผิดชอบขั้นตอนผลลัพธ์ (Output) จากระบบปัญญาประดิษฐ์

⁹ Sebastian Stober and Tim W. Dornis, "Generative AI Training and Copyright Law," Transactions of the International Society for Music Information Retrieval (March 2026): 2-4, [ออนไลน์], 10 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา <https://arxiv.org/abs/2502.15858>

¹⁰ Getty Images (US) Inc. and others v Stability AI Ltd [2025] EWHC 2863 (Ch).

¹¹ Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No. 1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025).

ขั้นตอน Output คือปลายทางที่ความเสี่ยงปรากฏผลลัพธ์ออกมาเป็นรูปธรรม และเป็นจุดที่องค์กรธุรกิจมีโอกาสสูงสุดที่จะต้องเผชิญความรับผิดชอบโดยตรง เพราะผลลัพธ์ที่ AI สร้างขึ้นถูกนำไปเผยแพร่ต่อสาธารณะหรือส่งมอบให้ลูกค้า

4.1 ความเสี่ยงด้านลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดตามสัญญา

เนื่องจากผลงานที่ระบบปัญญาประดิษฐ์สร้างขึ้นโดยปราศจากการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ หรืออาศัยเพียงการป้อนคำสั่งเบื้องต้น (Prompt) ไม่อาจได้รับความคุ้มครองในฐานะงานอันมีลิขสิทธิ์ ย่อมส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางธุรกิจในสัญญาจ้างทำของตามมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดให้ลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการรับจ้างตกเป็นของผู้ว่าจ้าง เว้นแต่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น หลักการดังกล่าวตั้งอยู่บนข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าต้องมียานอันมีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นจริงเสียก่อน หากองค์กรธุรกิจใช้ Generative AI เป็นหลักในการผลิตงานโดยปราศจากการมีส่วนร่วมในความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ผลงานนั้นย่อมไม่มีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นตั้งแต่ต้น ส่งผลให้ไม่มีวัตถุแห่งสิทธิใด ๆ ที่จะโอนหรือตกทอดไปยังผู้ว่าจ้างตามนัยแห่งมาตรา 10 ผู้ว่าจ้างจึงไม่อาจได้ไปซึ่งสิทธิเด็ดขาดในผลงานตามความมุ่งหมายของสัญญาแม้จะชำระค่าจ้างครบถ้วนแล้วก็ตาม ในทำนองเดียวกัน สำหรับความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างแรงงาน แม้มาตรา 9 จะวางหลักว่าลิขสิทธิ์ในงานที่ลูกจ้างสร้างสรรค์ขึ้นตกเป็นของลูกจ้าง เว้นแต่ได้ตกลงกันเป็นหนังสือให้เป็นของนายจ้าง แต่หลักดังกล่าวก็ยังคงอยู่บนเงื่อนไขว่าต้องมีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นเสียก่อนเช่นกัน ดังนั้น หากงานที่ลูกจ้างใช้ Generative AI สร้างขึ้นไม่ก่อให้เกิดลิขสิทธิ์นับแต่แรก ย่อมไม่มีลิขสิทธิ์ที่จะเป็นของลูกจ้างหรือที่จะโอนมาเป็นของนายจ้างโดยข้อตกลงได้เลย องค์กรในฐานะนายจ้างจึงไม่อาจได้มาซึ่งสิทธิเด็ดขาดในผลงานที่มุ่งหมายจะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

ในแง่ความรับผิดตามสัญญา ความเสี่ยงจากการใช้ Generative AI สร้างสรรค์ผลงานผูกพันกับประเด็นเรื่องสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาโดยตรง กล่าวคือ เมื่อผลงานที่สร้างโดยปัญญาประดิษฐ์ไม่มีลิขสิทธิ์เกิดขึ้นตามกฎหมาย องค์กรธุรกิจย่อมไม่สามารถโอนสิทธิเด็ดขาดในผลงานนั้นให้แก่คู่สัญญาหรือลูกค้าได้ การส่งมอบผลงานที่ไร้ซึ่งลิขสิทธิ์รองรับเช่นนี้ ย่อมถือเป็นการผิดสัญญาขององค์กรธุรกิจในสาระสำคัญอันเป็นเหตุให้คู่สัญญามีสิทธิบอกเลิกสัญญา และส่งผลให้องค์กรธุรกิจต้องตกเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหายตามสัญญาทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้น หากผลงานที่ AI สร้างขึ้นบังเอิญใกล้เคียง

กับงานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลที่สามอันเป็นผลจากข้อมูลฝึกฝนโมเดล องค์กรอาจต้องรับผิดชอบละเมิดลิขสิทธิ์ต่อบุคคลที่สามควบคู่กันไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตว่า ผลลัพธ์ของ Generative AI ที่มีความคล้ายคลึงอย่างมีนัยสำคัญ (substantial similarity) กับงานต้นฉบับ ยังคงเป็นฐานความรับผิดชอบละเมิดลิขสิทธิ์โดยตรงที่สำคัญที่สุดทั้งขององค์กรผู้ใช้งานและผู้พัฒนาระบบ¹²

4.2 ความเสี่ยงจากข้อมูลอันเป็นเท็จ

กระบวนการทำงานของ Generative AI นี้ไม่อาจรับประกันความแม่นยำของผลลัพธ์ได้ และก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า AI Hallucination คือการที่ระบบสร้างคำตอบที่ดูน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับบริบท แต่เป็นข้อมูลที่ถูกสร้างขึ้นและไม่สัมพันธ์กับข้อมูลนำเข้าหรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่จริง เช่น ข้อเท็จจริงหรือการอ้างอิงที่ไม่มีอยู่จริง โดยที่ระบบเองไม่มีความสามารถในการรับรู้ผลลัพธ์ที่สังเคราะห์นั้นผิดพลาด¹³ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อระบบสร้างเนื้อหาที่ผิดพลาดขึ้นแล้ว ยังมีแนวโน้มผลิตเนื้อหาที่ผิดต่อเนื่องเพื่อรักษาความสอดคล้องกับผลลัพธ์เดิม อันเป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า snowball effect ของ hallucination¹⁴ ความเสี่ยงนี้ยังอาจก่อให้เกิดความเสียหายมากขึ้น เมื่อ Generative AI ถูกนำมาใช้ในงานที่ต้องการความแม่นยำสูง และมีผลกระทบต่อบุคคลภายนอก ไม่ว่าจะเป็นงานด้านกฎหมาย การแพทย์ การเงิน หรือการสื่อสารมวลชน นอกจากนี้ Generative AI ยังอาจถูกนำมาใช้สร้างเนื้อหา deepfake ได้ด้วย ซึ่งมีศักยภาพในการปลอมแปลงเสียง ภาพ หรือวิดีโอของบุคคลจริง ในลักษณะที่แนบเนียนและตรวจสอบได้ยาก

¹² Gloria Domingos and Daria Koucherets, "AI-Generated Content and Copyright Infringement: Analyzing Corporate Liability in the Era of Artificial Intelligence," Seattle University Law Review Online 48 (2025): 113.

¹³ Mahmut Özer, "Is Artificial Intelligence Hallucinating?," Turkish Journal of Psychiatry 35, 4 (2024): 333.

¹⁴ Yue Zhang and others, "Siren's Song in the AI Ocean: A Survey on Hallucination in Large Language Models," arXiv preprint arXiv:2309.01219 (2023),

ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดในภาคธุรกิจ เช่น กรณีที่นำ AI มาผลิตเนื้อหาโฆษณาสินค้าหรือบริการ โดยไม่มีการตรวจทานโดยมนุษย์ก่อนเผยแพร่ ระบบอาจประดิษฐ์สรรพคุณของสินค้าที่ไม่มีอยู่จริงหรือบิดเบือนข้อมูล ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 22 วรรคสอง (1) กำหนดว่าข้อความโฆษณาที่เป็นเท็จหรือเกินความจริงถือเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค หากพิจารณาจากลักษณะเนื้อหาเป็นสำคัญ องค์กรธุรกิจจึงไม่อาจอ้างการทำงานอัตโนมัติของ AI เพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบได้ ภาระในการตรวจสอบความถูกต้องก่อนเผยแพร่ตกเป็นหน้าที่ขององค์กรโดยตรง¹⁵

4.3 ความเสี่ยงจากอคติของอัลกอริทึมในผลลัพธ์

ความเสี่ยงที่สำคัญอีกประการ คือ อคติของอัลกอริทึม (Algorithmic Bias) เนื่องจาก Generative AI เรียนรู้และสร้างผลลัพธ์จากข้อมูลที่ใช้ฝึกฝน หากข้อมูลดังกล่าวมีอคติหรือสะท้อนการเลือกปฏิบัติที่มีอยู่เดิมในสังคม เช่น อคติทางเชื้อชาติหรือศาสนา หรือการที่ข้อมูลเป็นตัวแทนของคนบางกลุ่ม โมเดลย่อมมีโอกาสสะท้อนอคตินั้นออกมาในผลลัพธ์ได้ ดังเช่นกรณีที่ระบบประเมินเครดิตของบุคคลอย่างมีอคติตามเชื้อชาติ เพราะข้อมูลที่ใช้ฝึกฝนมีอคติเช่นนั้นฝังอยู่ก่อนแล้วในสังคม¹⁶ อคติเป็นความบกพร่องในระบบที่ฝังอยู่ในตัวโมเดล และแม้จะมีต้นกำเนิดตั้งแต่ขั้นการฝึกฝนซึ่งอยู่ในความควบคุมของผู้พัฒนา แต่ความรับผิดชอบในทางปฏิบัติจะปรากฏขึ้นเมื่อองค์กรธุรกิจนำผลลัพธ์ที่มีอคตินั้นไปใช้จริง จึงเป็นความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ที่องค์กรผู้ใช้งานต้องรับผิดชอบ

ความเสี่ยงที่จะเกิดอคติในผลลัพธ์มากที่สุดเมื่อองค์กรนำผลลัพธ์ของ AI ไปใช้ประกอบการตัดสินใจที่กระทบสิทธิของบุคคลโดยตรง เช่น การคัดกรองใบสมัครงาน การประเมินสินเชื่อ หรือการกำหนดเงื่อนไขการให้บริการ หากผลลัพธ์เลือกปฏิบัติต่อ

¹⁵ Martin Petrin, "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties," ECGI Law Working Paper No.935/2026(2026).

¹⁶ พัฒนพร โกวพัฒน์กิจ และปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง, "มาตรการกำกับดูแลการใช้งานระบบปัญญาประดิษฐ์," วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 53, 1 (2567): 116, 123; ประกอบ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence," p.309-310.

บุคคลด้วยเหตุแห่งเพศ เชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะอื่นจนก่อความเสียหาย ผู้เสียหายอาจอาศัยหลักละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยปัญญาประดิษฐ์ของสหภาพยุโรป (EU AI Act) จัดการใช้งาน AI ในบริบทที่กระทบสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การจ้างงานและการบริหารบุคคล ถูกจัดให้เป็นระบบความเสี่ยงสูง (High-Risk) ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการความเสี่ยง และการกำกับคุณภาพข้อมูลเพื่อตรวจสอบและลดอคติที่อาจนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ สอดคล้องกับหลักการภายใต้ GDPR ที่ให้สิทธิบุคคลที่จะไม่ตกอยู่ภายใต้การตัดสินใจอัตโนมัติทั้งหมดก่อนผลกระทบสำคัญต่อตน¹⁷ แนวทางเหล่านี้ชี้ทิศทางที่กฎหมายไทย อาจพัฒนาไปในอนาคต และในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะ องค์กรธุรกิจจึงควร บริหารความเสี่ยงนี้ในเชิงป้องกันด้วยตนเอง เช่น การตรวจสอบความเป็นธรรมของผลลัพธ์ การคัดเลือกผู้ให้บริการที่มีมาตรการควบคุมอคติ และการจัดให้มีมนุษย์ทบทวนผลลัพธ์ ก่อนนำไปใช้ตัดสินใจที่กระทบบุคคล

5. มาตรการในการบริหารจัดการความเสี่ยง

การบริหารจัดการความเสี่ยงขององค์กรธุรกิจจากการสร้างสรรค์ผลงานโดยใช้ AI แบ่งเป็นมาตรการการกำกับดูแล 3 ระยะ กล่าวคือ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และมาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย¹⁸

5.1 มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ (Ex-ante Preventive Measures)

1. การกำหนดนโยบายการใช้ AI ภายในองค์กร (AI Usage Policy) โดยองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องกำหนดข้อบังคับภายในเป็นลายลักษณ์อักษรที่มีผลผูกพันทางกฎหมายกับบุคลากร โดยระบุประเภทเครื่องมือที่อนุญาต ขอบเขตลักษณะงาน และประเภทข้อมูลที่ห้ามนำไปป้อนเข้าสู่ระบบโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคล

¹⁷ Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act), Annex III; ประกอบ Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), Art. 22.

¹⁸ Martin Petrin, "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties," p. 5-7.

ที่อ่อนไหวและข้อมูลความลับทางการค้า ทั้งนี้ แม้ว่าการฝ่าฝืนคำสั่งภายในของลูกจ้าง อาจยังไม่เพียงพอที่จะช่วยให้นายจ้างหลุดพ้นจากความรับผิดร่วมในผลแห่งละเมิดตามมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากการกระทำนั้นยังเกี่ยวเนื่องกับงานที่จ้าง แต่การมีนโยบายที่ชัดเจนและการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นส่วนสำคัญในการใช้สิทธิไล่เบียดเอาแก่ลูกจ้างผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา 426 และใช้พิสูจน์ความสุจริตขององค์กรธุรกิจเพื่อจำกัดขอบเขตความรับผิดของนิติบุคคล

2.การจัดทำการประเมินผลกระทบด้านการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Data Protection Impact Assessment: DPIA) ก่อนนำระบบ AI มาใช้ในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลส่วนบุคคลของลูกค้า เช่น ธุรกิจการเงินที่นำข้อมูลลูกค้าจำนวนมากป้อนเข้าสู่ระบบ AI ซึ่งเข้าลักษณะการประมวลผลข้อมูลขนาดใหญ่ที่มีความเสี่ยงสูงต่อการละเมิดสิทธิของเจ้าของข้อมูล แต่พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มิได้บัญญัติให้ทำ DPIA เป็นข้อบังคับทั่วไปสำหรับผู้ควบคุมข้อมูลทุกรายไว้ อย่างชัดเจนเช่นเดียวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรป (General Data Protection Regulation: GDPR)¹⁹ ซึ่งกำหนดให้ต้องทำ DPIA ก่อนดำเนินการเมื่อการประมวลผลมีแนวโน้มก่อความเสี่ยงสูงต่อสิทธิและเสรีภาพของเจ้าของข้อมูล โดยเฉพาะกรณีการใช้เทคโนโลยีใหม่ การประมวลผลข้อมูลอ่อนไหวในขนาดใหญ่ หรือการตัดสินใจอัตโนมัติที่ส่งผลทางกฎหมายต่อบุคคล แต่การจัดทำ DPIA จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับองค์กรธุรกิจไทยเช่นกัน โดยกระบวนการทำ DPIA โดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ (1) จัดระดับความอ่อนไหวของข้อมูลที่จะนำเข้าสู่ระบบ AI ว่า เป็นข้อมูลที่ระบุตัวตนได้โดยตรง โดยอ้อม หรือเป็นข้อมูลอ่อนไหวตามมาตรา 26(2) ระบุกิจกรรมและขั้นตอนที่มีความเสี่ยงต่อการรั่วไหลหรือการใช้ข้อมูลนอกวัตถุประสงค์ และ (3) ประเมินโอกาสเกิดเหตุและระดับผลกระทบ พร้อมกำหนดมาตรการควบคุมที่

¹⁹ Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation), Art. 35.

สอดคล้องกัน ซึ่งจะแสดงได้ว่าองค์กรได้ใช้ความระมัดระวังตามวิสัยและพฤติการณ์ในการประเมินความเสี่ยงแล้ว²⁰

3. การตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูลและผู้ให้บริการ คือ การตรวจสอบเงื่อนไขการใช้งาน (Terms of Service) ของผู้ให้บริการ AI ว่านำข้อมูลนำเข้าของผู้ใช้งานไปใช้ฝึกฝนโมเดลต่อหรือไม่ และการตรวจสอบแหล่งที่มาของชุดข้อมูลที่ใช้ฝึกฝนโมเดล โดยเฉพาะกรณีที่ต้องกรพัฒนาหรือปรับแต่งโมเดลของตนเองจากชุดข้อมูลภายนอก เช่น คดี Bartz v. Anthropic ศาลสหรัฐฯ วางบรรทัดฐานว่า การนำหนังสือที่จัดหามาโดยชอบด้วยกฎหมายไปฝึกฝนโมเดลถือเป็นการใช้งานที่เป็นธรรม (Fair Use) แต่การดาวน์โหลดและจัดเก็บหนังสือละเมิดลิขสิทธิ์จากแหล่งข้อมูลผิดกฎหมายกลับไม่เข้าข้อยกเว้นดังกล่าว²¹ ดังนั้นมาตรการคัดกรองแหล่งที่มาของข้อมูลนำเข้าที่รอบคอบเพียงพอเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นได้อย่างมีนัยสำคัญ

5.2 มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ (In-process Control Measures)

1. มาตรการในการให้มนุษย์อยู่ในวงจรการตัดสินใจ (Human-in-the-loop) กล่าวคือ ผลลัพธ์ทุกขั้นที่ AI สร้างขึ้นก่อนนำไปเผยแพร่หรือส่งมอบ ต้องผ่านการตรวจทานและรับรองโดยมนุษย์ผู้มีความเชี่ยวชาญในเนื้อหานั้นเสมอ เพราะการตรวจทานโดยมนุษย์ช่วยดักจับเนื้อหาอันเป็นเท็จหรือเนื้อหาที่มีอคติ ก่อนจะก่อความเสียหาย ทั้งยังมีความสำคัญในแง่การเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงาน เพราะการที่มนุษย์สอดแทรกความคิดสร้างสรรค์ลงในกระบวนการสร้างงาน ช่วยเสริมให้ผลงานเข้าเงื่อนไขความเป็นผู้สร้างสรรค์อันเป็นเหตุให้ได้รับความคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์มากขึ้น

²⁰ PDPA Thailand, "ธุรกิจไหนควรทำ? ประเมินผลกระทบการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล (DPIA)" [ออนไลน์], 27 เมษายน 2565. แหล่งที่มา: <https://pdpathailand.com/knowledge-pdpa/pdpa-dpia/>

²¹ Bartz v. Anthropic PBC, No. 3:24-cv-05417-WHA (N.D. Cal. June 25, 2025).

หลักการนี้ยังสอดคล้องกับคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการปฏิบัติงานคดี²² ซึ่งแม้ใช้บังคับเฉพาะการปฏิบัติงานคดีแต่วางหลักการที่เป็นประโยชน์แก่ภาคธุรกิจเช่นกัน กล่าวคือ ผู้ใช้ AI ต้องตรวจสอบความถูกต้องของผลลัพธ์เสมอ ต้องเปิดเผยการใช้ข้อมูลจาก AI ในทางคดี และห้ามใช้ AI วินิจฉัยชี้ขาดคดีแทนดุลพินิจของผู้พิพากษา หลักการเหล่านี้สะท้อนแนวคิดร่วมกันว่า ผู้ใช้งาน AI คือผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่นำไปใช้เสมอ

2. การเปิดเผยและทำเครื่องหมายเนื้อหาที่สร้างโดย AI แม้ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายกำหนดหน้าที่นี้เป็นการทั่วไป แต่ EU AI Act มาตรา 50²³ กำหนดให้ผู้ใช้งานที่นำ AI มาสร้างหรือดัดแปลงเนื้อหาภาพ เสียง หรือวิดีโอในลักษณะที่เข้าองค์ประกอบของ Deepfake ต้องเปิดเผยว่าเนื้อหานั้นถูกสร้างหรือดัดแปลงด้วย AI โดยสำหรับงานศิลปะหรืองานเสียดสีที่เห็นได้ชัด หน้าที่เปิดเผยจะผ่อนลงเหลือเพียงการแจ้งในลักษณะที่ไม่รบกวนการรับชมงาน เช่นเดียวกับเนื้อหาข้อความที่เผยแพร่เพื่อให้ข้อมูลแก่สาธารณชนในประเด็นที่เป็นประโยชน์สาธารณะ ซึ่งต้องเปิดเผยว่าสร้างโดย AI เว้นแต่ผ่านการตรวจทานโดยมนุษย์และมีผู้รับผิดชอบด้านบรรณาธิการชัดเจน แม้ยังไม่มีผลใช้บังคับกับองค์กรธุรกิจไทยโดยตรง แต่การนำมาตรฐานนี้มาปรับใช้จะช่วยลดความเสี่ยงในการถูกกล่าวหาว่าปกปิดข้อเท็จจริง

5.3 มาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย (Ex-post Remedial Measures)

การบริหารความเสี่ยงที่สมบูรณ์จำเป็นต้องมีมาตรการรองรับกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแล้วด้วย

1. การปฏิบัติตามหน้าที่แจ้งเหตุการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 มาตรา 37(4) ซึ่งกำหนดให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลแจ้งเหตุการละเมิดแก่สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล

²² คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการปฏิบัติงานคดี พ.ศ. 2568, ให้ไว้ ณ วันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2568.

²³ Regulation (EU) 2024/1689 (Artificial Intelligence Act), Art. 50(4).

โดยไม่ชักช้าภายในเจ็ดสิบสองชั่วโมงนับแต่ทราบเหตุ เว้นแต่ไม่มีความเสี่ยงต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล และในกรณีมีความเสี่ยงสูง ยังต้องแจ้งเจ้าของข้อมูลพร้อมแนวทางเยียวยาโดยไม่ชักช้า หน้าที่นี้สำคัญเป็นพิเศษในบริบทของ AI เพราะหากข้อมูลลูกค้าที่ถูกป้อนเข้าสู่ระบบเกิดการรั่วไหล องค์กรต้องมีกระบวนการภายในที่ตรวจจับ ประเมิน และแจ้งเหตุได้ทันภายในกรอบเวลา ซึ่งต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าตั้งแต่ขั้นมาตรการป้องกัน

2. กระบวนการแก้ไขและถอดถอนเนื้อหา ซึ่งควรกำหนดเป็นขั้นตอนมาตรฐานว่า เมื่อพบเนื้อหาที่ AI สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นเท็จ หมิ่นประมาท หรือละเมิดสิทธิผู้อื่น องค์กรต้องถอดถอนหรือแก้ไขโดยเร็วที่สุด และหากเป็นกรณีตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ก็ควรปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาอย่างทันที่ตามที่ ตามมาตรา 27 ซึ่งการตอบสนองที่รวดเร็วจะช่วยจำกัดขอบเขตความเสียหาย

6. บทสรุป

ปัญญาประดิษฐ์เชิงสร้างสรรค์มีสถานะทางกฎหมายเป็นเพียงวัตถุแห่งสิทธิมิใช่ประธานแห่งสิทธิที่จะรับผิดชอบได้ด้วยตนเอง ภาระความรับผิดชอบอันเกิดจากการใช้เทคโนโลยีนี้จึงตกอยู่กับมนุษย์และองค์กรธุรกิจที่อยู่เบื้องหลังเสมอ โดยความเสี่ยงทางกฎหมายอาจจำแนกตามวงจรการทำงานของระบบได้เป็นความเสี่ยงในขั้นตอนการนำเข้าข้อมูล ทั้งการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลอันเป็นความลับ และลิขสิทธิ์ในการทำเหมืองข้อมูล กับความเสี่ยงในขั้นตอนผลลัพธ์ ทั้งลิขสิทธิ์ในผลงานและความรับผิดชอบตามสัญญา เนื้อหาอันเป็นเท็จ การหมิ่นประมาทและเทคโนโลยี Deepfake การคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนอคติและการเลือกปฏิบัติของผลลัพธ์

ปัจจุบันประเทศไทยจะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่กำกับดูแลการใช้ AI สร้างสรรค์ผลงาน และยังไม่ปรากฏบรรทัดฐานของศาลไทยโดยตรง การปรับใช้กฎหมายทั่วไปกับเทคโนโลยีที่มีลักษณะเฉพาะย่อมก่อความไม่แน่นอน และแม้กรอบกฎหมายของสหภาพยุโรปและแนวคำพิพากษาของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรจะสะท้อนทิศทางที่กฎหมายไทยอาจพัฒนาไป แต่ความแตกต่างของระบบกฎหมายทำให้ไม่อาจนำมาปรับใช้ได้โดยตรง องค์กรธุรกิจไทยจึงยังคงต้องเผชิญความไม่แน่นอนทางกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ ในระหว่างที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะบังคับใช้ องค์กรธุรกิจจึงไม่อาจ
รอการบังคับใช้กฎหมาย หากแต่ต้องบริหารจัดการความเสี่ยงในเชิงรุกด้วยตนเอง
บทความนี้เสนอว่าการบริหารความเสี่ยงที่ครบถ้วนควรดำเนินการตลอดวงจรทั้งสามระยะ
ได้แก่ มาตรการเชิงป้องกันก่อนเกิดเหตุ มาตรการควบคุมระหว่างกระบวนการ และ
มาตรการเยียวยาภายหลังเกิดความเสียหาย โดยอาศัยการผสมผสานมาตรการทางกฎหมาย
มาตรการทางเทคนิค และการกำกับดูแลโดยมนุษย์เข้าด้วยกัน²⁴ ท้ายที่สุดไม่ว่าเทคโนโลยี
จะพัฒนาไปเพียงใด ความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดจากการใช้ AI ยังคงอยู่ที่มนุษย์
และองค์กรผู้เลือกนำเทคโนโลยีมาใช้เสมอ องค์กรจึงไม่อาจอ้างความเป็นอิสระในการ
ทำงานของระบบเพื่อปฏิเสธความรับผิดชอบของตนได้ การวางมาตรฐานและมาตรการ
บริหารความเสี่ยงอย่างรอบคอบตั้งแต่บัดนี้ จึงเป็นทั้งการปฏิบัติตามกฎหมายและการ
นำ AI มาใช้ในภาคธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบและยั่งยืน

²⁴ Hanpu Sun, "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence,"
310-313.

บรรณานุกรม

- Bartz v. Anthropic PBC, No. 3:24-cv-05417-WHA (N.D. Cal. June 25,2025).
- Domingos, Gloria and Daria Koucherets. "AI-Generated Content and Copyright Infringement: Analyzing Corporate Liability in the Era of Artificial Intelligence." *Seattle University Law Review Online* 48 (2025): 113.
- Getty Images (US) Inc. and others v Stability AI Ltd [2025] EWHC 2863(Ch). Government Digital Service. AI Insights: Generative AI [Online]. Available: <https://www.gov.uk/government/publications/ai-insights/ai-insights-generative-ai-html>, 2026 (13 March).
- OECD. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence, OECD/LEGAL/0449.
- Özer, Mahmut. "Is Artificial Intelligence Hallucinating?" *Turkish Journal of Psychiatry* 35, 4 (2024): 333.
- Petrin, Martin. "AI Accountability from the Outside In: Corporate Liability, AI Governance, and Managerial Duties." *ECGI Law Working Paper* No. 935/2026 (2026): 5-7.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 (General Data Protection Regulation).
- Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 (Artificial Intelligence Act).
- Stober, Sebastian and Tim W. Dornis. "Generative AI Training and Copyright Law." *Transactions of the International Society for Music Information Retrieval* [Online] (March 2026): 2-4. Available: <https://arxiv.org/abs/2502.15858>, 2026 (10 July).

Sun, Hanpu. "Risks and Legal Governance of Generative Artificial Intelligence."

International Journal of Social Sciences and Public Administration
4, 1 (2024): 307-313.

Thaler v. Perlmutter, 687 F. Supp. 3d 140 (D.D.C. 2023), *aff'd*, 130 F.4th
1039 (D.C. Cir. 2025).

Thomson Reuters Enterprise Centre GmbH v. Ross Intelligence Inc., No.
1:20-cv-613-SB (D. Del. Feb. 11, 2025).

Zhang, Yue and others. "Siren's Song in the AI Ocean: A Survey on Hallucination
in Large Language Models." arXiv preprint arXiv:2309.01219 (2023).

พัฒนาพร โกวพัฒน์กิจ และปิยะบุตร บุญอร่ามเรือง. "มาตรการกำกับดูแลการใช้งาน
ระบบปัญญาประดิษฐ์" วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 53, 1
(2567): 116-123.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA). ผลการสำรวจความพร้อมในการ
ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์สำหรับบริการดิจิทัล ปี 2567 (AI
Readiness Measurement 2024) [ออนไลน์], 1 กรกฎาคม 2569.
แหล่งที่มา https://www.etda.or.th/th/pr-news/AI_SurveyxETDA.aspx,
2567.

PDPA Thailand. "ธุรกิจไหนควรทำ? ประเมินผลกระทบการละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล
(DPIA)" [ออนไลน์], 1 กรกฎาคม 2569. แหล่งที่มา [https://pdpathailand
.com/knowledge-pdpa/pdpa-dpia/](https://pdpathailand.com/knowledge-pdpa/pdpa-dpia/), 2565